

Sedmá přednáška.

Bern, 12. prosince 1918.

Sociální a antisociální instinkty v člověku.

Rudolf Steiner

Doba sama dosti zřetelně mluví v tom směru, abychom používali právě těch pocitů a poznatků, které získáváme ze svého duchovně-vědeckého prohloubení, také na poměry této doby, na život v této době. A nejen vnější dobové poměry hovoří dnes jasnou řečí, nýbrž také naše duchovně-vědecké názory samy opravňují přece jistým způsobem tuto řeč současné doby. Vyšli jsme tak v mnohých pozorování ze základní skutečnosti lidského vývoje. Z té skutečnosti, že se tento vývoj uskutečňuje v postupně za sebou jdoucích etapách, z nichž ty významné, nyní se nás zejména týkají, jak víme, počaly především velkou atlantickou katastrofou. Z poatlantických epoch uplynuly čtyři, kdežto my nyní žijeme v páté poatlantické etapě vývoje. A tato vývojová etapa, která začala v 15. století našeho křesťanského letopočtu, je tou, kterou můžeme nazvat etapou duše vědomé. Jiné duševní síly se zejména vytvořily v jiných kulturních dobách. V naší kulturní době, která právě následovala po době řecko-latinské v první polovině 15. století, má lidstvo postupně vytvářet duši vědomou. V předcházejících obdobích, které počalo v 8. předkřesťanském století a bylo dovršeno v 15. století křesťanském, lidstvo kulturně vypěstovalo zejména duši rozumu či duši srdce.

Nu nepotřebujeme se pouštět do charakteristiky těchto etap, ale chceme si především povšimnout, čím je naše doba zvláštní, tato doba, která má teprve poměrně málo století za sebou. Neboť takováto doba trvá průměrně něco málo přes 2000 let. Zbývá tedy ještě mnoho co absolvovat v tomto období duše vědomé. V tomto období duše vědomé bude úlohou civilizovaného lidstva pochopit celou lidskou bytost a postavit ji na sebe samu, vyzdvihnout do plného světla vědomí mimořádně mnoho z toho, co člověk v dřívějších obdobích instinktivně cítil, instinktivně pozoroval.

Není-liž pravda, mnohé těžkosti a mnohý chaos, který se v naší době kolem nás a s námi děje, se člověku vlastně ihned objasní, když se ví, že úlohou naší doby je toto: vyzvednout instinkty do vědomí. Neboť to, co je instinktivní, děje se jaksí samo sebou, ale co se má stát vědomě, to vyžaduje, aby se člověk vnitřně namáhal, aby především začal skutečně ze své celé bytosti myslet. A tomu se člověk plaše vyhýbá. To je něco, co člověk nečiní rád - vědomě se účastnit vytváření světových poměrů. Mimo to je tu něco, o čem se dnes lidé ještě klamou. Dnes lidé míní: Nu ano, žijeme v období rozvoje myšlenek. Lidé jsou pyšní na to, že se dnes více myslí než dříve. Ale především je toto omyl, iluze, jedna z mnohých ilusí, v nichž lidstvo dnes žije. To, co činí lidi tak pyšnými, toto uchopování myšlenek, to je často instinktivní. Teprve když se instinkty, které vznikly ve vývoji lidstva a které se dnes projevují v pýše na myšlení, aktivizují, když skutečně intelektualita neprýští z pouhého mozku, nýbrž z celého člověka, když intelektualita se sama stává jen částí celého duchovního života, když je odvedena od racionalismu a vyzdvižena do imaginace, inspirace a intuice: potom teprve bude postupně

přicházet na svět, co se chce v tomto pátém poatlantickém období duše vědomé zrodit. Co dnes před člověka předstupuje, je to, že jaksi samy nejsvětější myšlenky ve zvláštních vlastnostech tohoto období poukazují na to, o čem se vždy znovu musíme zmiňovat, že se vynořuje takzvaná sociální otázka.

Ale tomu, kdo se vážně ponořil do naší anthroposoficky orientované duchovní vědy, bude moci velmi snadno dospět k pocitu, že přece to podstatné ve vytváření společenského řádu, ať se již nazývá státní nebo jinak, musí vyjít z toho, co člověk ze sebe vyvíjí, co člověk ze sebe může vyvinout s úkolem upravovat styk člověka s člověkem. Vše, co člověk ze sebe vyvíjí, odpovídá samozřejmě jistým impulsům, které nakonec přece spočívají v našem duševně-duchovním životě. Pohlížíme-li takto na věc, budeme se moci tázat: Nemusíme zaměřit pozornost především na sociální impulsy, na to, co se chce vyvinout z lidské přirozenosti jako sociální impulsy? Nazveme tyto sociální impulsy, při čemž ale nemyslíme na něco pouze animálního. pro mne za mne sociální pudy, při čemž ale již dbáme na to, že pudem máme myslet na něco pouze nevědomého nebo instinktivního, nýbrž když mluvíme o sociálních pudech, že míníme toto: Jsme ve vědomém období a pud chce právě vzhůru do vědomí.

A má-li platit něco takového, že existují sociální pudy, které se chtějí uskutečnit - tu se prosazuje právě v naší době opět strašná jednostrannost, na kterou si nemáme naříkat, na kterou máme klidně nahlížet, protože ji musíme přemoci. Člověk v naší době je tak velice nakloněn tomu pozorovat všechny věci jednostranně! Je tomu vždy tak, jako kdybychom chtěli připustit jen výkyv kyvadla na jednu stranu a jako bychom nikdy nepomysleli, že se kyvadlo ze středu nemůže vychylovat jen na jednu stranu, aniž se také vychyluje na druhou stranu. Právě tak jako se kyvadlo nemůže vychylovat jenom na jednu stranu, právě tak se nemohou projevat sociální pudy v člověku jen v jednom směru. Prostě v lidské přirozenosti stojí proti sociálním pudům samozřejmě. vzhledem k této lidské přirozenosti, pudy antisociální. A právě tak jako v přirozené povaze člověka existují sociální pudy, existují i pudy antisociální. K tomu především se musí přihlídnout. Neboť sociální vůdcové a agitátoři, ti se oddávají velké ilusi, že je třeba rozšířit jen určité názory a podobně, že je třeba zmobilizovat určitou třídu, která je ochotná nebo má sklon pěstovat sociální pudy, když tu jsou názory. Ano, to je právě iluse takto si počínat, neboť zde se nepočítá s tím, že se právě tak jako sociální pudy uplatňují vždy pudy antisociální. To, o co se dnes jedná, je, aby lidé dokázali pohlédnout těmto věcem bez ilusi do tváře. Můžeme jim bez ilusí pohlédnout do tváře jenom z hlediska duchovně-vědeckého pozorování. Mohli bychom říci: Lidé zaspávají v životě to ze všeho nejdůležitější, když nepohlížíjí na tento život z hlediska duchovně-vědeckého pozorování.

Musíme se tázat: Jak je tomu vlastně se stykem člověka s člověkem, pokud jde o sociální a antisociální pudy? Hled'te, milí přátelé, jak stojí člověk vůči člověku, to je ve skutečnosti něco velmi komplikovaného! Musíme si ovšem tohoto případu, řekl bych, radikálně povšimnout. Tento vztah člověka k člověku je různý, diferencovaný, diferencuje se podle různých poměrů, ale musíme si povšimnout společného znaku při postoji jednoho člověka k druhému člověku, musíme se tázat: Co se tu vlastně děje v celkové skutečnosti - ne pouze v tom, co se naskýtá vnějšímu smyslovému nazírání - co se děje v celé skutečnosti, když člověk stojí vůči druhému člověku? Neděje se nic menšího, než že působí od člověka k člověku jistá síla. Když stojí člověk vůči člověku, znamená to prostě, že působí jistá síla ve vztahu člověka k člověku. Nemůžeme při tom, co činíme ve vztahu člověka k člověku. stát lhostejně v životě vůči druhému, dokonce ani ne v pouhých myšlenkách a pocitech, ba dokonce ani když jsme

prostorově od sebe vzdálení. Máme-li se nějak starat o druhého člověka, máme-li vytvořit nějakou možnost styku, tak působí nějaká síla od jednoho člověka k druhému. To je ovšem to, co spočívá v základě sociálního života. To je to, co když se to rozvětví, když to vytvoří pletivo, zakládá vlastně sociální strukturu lidí. Dostaneme ovšem fenomén co nejčistší, když myslíme na bezprostřední styk člověka s člověkem. Tu existuje snaha, působením, které jeden člověk na druhého vykonává, aby byl člověk uspán. Tedy to je něco, co jde sociálním životem, že jeden člověk je jihým člověkem, s nímž je ve styku uspáván. Neustále je tu - fyzik by řekl - latentní tendence, že v sociálním styku jeden člověk druhého uspává.

Proč je tomu tak? Hled'te, milí přátelé, to spočívá na velmi důležitém zařízení v celé bytosti člověka. Spočívá to na tom, že v základě vzato to, co nazýváme sociálními instinkty, se vlastně vůbec jen u obyčejného současného vědomí vyvíjí z duše člověka správně jen tehdy, když člověk spí. Jste vlastně, pokud nepokročíte k jasnovidnosti, proniknutí jenom sociálními instinkty, když spíte. A jen to, co dále působí ze spánku do bdění, to působí ve bdění jako sociální pud. Když ale toto víte, tak se nepotřebujete divit tomu, že sociální podstata vás chce uspat pomocí vztahu člověka k člověku. Ve vztahu člověka k člověku se má vyvíjet sociální pud. Ten se může vyvíjet jenom ve spánku. Proto se vyvíjí ve styku od člověka k člověku tendence, aby jeden člověk druhého uspával za účelem vytváření sociálního vztahu. To je ona skutečnost, která je zarážející, která se ale tomu, kdo pozoruje skutečnost života, právě ihned naskytá. Náš styk člověka s člověkem spočívá v tom, že především se v tomto styku uspává naše schopnost představování, aby byly vytvořeny sociální pudy člověka vůči člověku.

Nemůžete ale samozřejmě chodit životem ustavičně spící. Tendence, aby se vytvořily sociální pudy, existuje již v tom a vyjadřuje se v tom, že byste měli mít vlastně neustále sklon ke spaní. Věci, o kterých hovořím, probíhají ovšem všechny podvědomě, ale probíhají neméně skutečně a neméně stále pronikají náš život. Je to tedy právě pro vznik sociální struktury lidstva onen neustálý sklon usínat.

Naproti tomu působí ještě něco jiného. Působí neustále zdráhání se, neustálé vzpírání se lidí proti této tendenci, když právě nespí. Takže se, milí přátelé, stojíte-li vůči nějakému člověku, očitáte vždy v těchto konfliktech: Tím, že vůči někomu stojíte, vyvíjí se ve vás stále tendence usnout, prožít k němu vztah ve spánku, tím, že nesmíte usnout, že nesmíte klesnout do spánku, ozývá se ve vás protisíla udržet se bdělým. Ve styku člověka s člověkem se stále odehrává toto: Tendence k usnutí, tendence udržet se bdělým. Tendence udržet se bdělým, ale v tomto případě je antisociální. obhájení vlastní individuality, vlastní osobnosti vůči sociální struktuře ve společnosti. Jednoduše když jsme člověkem mezi lidmi, kmitá náš duševní život mezi sociálním a antisociálním sem a tam. A to, co v nás takto žije jako dva instinkty, co lze pozorovat mezi člověkem a člověkem, když vidíme stát člověka a člověka navzájem proti sobě a pozorujeme je okultně, to ovládá náš život. Zařídíme-li něco - a jakkoli se vzdalují tato opatření pro dnešní velice chytré vědomí o skutečnosti - je to přece výrazem tohoto kyvadlového vztahu mezi sociálními a antisociálními instinkty. Národohospodáři mohou přemýšlet o tom, co je úvěr, co je kapitál, co je renta atd., tyto věci, které v sociálním styku tvoří zákonitost, jsou jen výkyvy kyvadla těchto obou instinktu, sociálního a antisociálního instinktu.

Hled'te, milí přátelé, na tyto věci musel by dnes navázat rozumně ten, navázat reálně vědecky, kdo přemýšlí o tom, jak nalézt v této době léky. Neboť čím pak to je, že se v naší době ozývají sociální požadavky? Nu žijeme v době duše vědomé, kdy se člověk musí

postavit na sebe. Má-li splnit svůj úkol, své poslání v našem 5. poatlantickém období, nezbyvá mu. než se prosazovat, nedat se uspat. Právě pro toto postavení v této době mu nezbyvá nic jiného než vyvíjet antisociální instinkty. A člověk by nemohl splnit úkol naší doby, kdyby právě antisociální instinkty, jimiž člověk dosahuje vrcholu své vlastní osobnosti, stále víc a více nesilily. Lidstvo dnes ještě nemá žádné tušení o tom, jak mohutně se musí stále vyvíjet antisociální instinkty až do třetího tisíciletí. Právě aby člověk mohl správně vyrůst, musí vyvíjet antisociální instinkty.

V dřívějších dobách nebyl vývoj antisociálních instinktu duchovní potravou pro vývoj lidstva. Proto nebylo zapotřebí proti nim uplatňovat žádnou protiváhu a také žádná taková se neuplatňovala. V naší době, kdy člověk pro sebe sama, pro své jednotlivé Já musí vyvíjet antisociální pudy, které se již vyvíjejí, protože je člověk podroben vývoji, proti němuž se nedá nic dělat, tu musí nastat to. čím člověk klade odpor antisociálním instinktům. Musí nastat taková sociální struktura, kterou se tato vývojová tendence vyrovnává. Uvnitř musí působit antisociální instinkty, aby člověk dosáhl vrcholu svého vývoje, zevně ve společenském životě musí, aby člověk neztratil člověka v životní souvislosti, působit sociální struktura. Proto sociální požadavek v naší době. Sociální požadavek v naší době není jaksi ničím jiným než nutnou protiváhou k vnitřní vývojové tendenci lidstva.

Z toho hned vidíte, že to nemá vůbec co činit s jednostranným pozorováním. Neboť pomyslete, že tak jak lidé nyní někdy žijí, jistá slova - nechci vůbec hovořit o idejích nebo pocitech - dostávají jistá „hodnocení“ jistý „přídech“. Nu ano. „antisociální“, to dostává něco takového, co na člověka působí antipaticky, pohlíží se na to jako na něco zlého. Dobrá, jen se nemůžeme mnoho starat o to, zda se na to pohlíží jako na něco zlého nebo nikoli, jestliže je to něčím nutným, jelikož to - ať je to zlé, ať je to dobré - právě souvisí v našem období přímo s nutnými vývojovými tendencemi člověka. A když potom někdo vystoupí a řekne, že se má proti antisociálním instinktům bojovat, pak je to prachobyčejný nesmysl, neboť proti nim nelze bojovat. Ony musí, podle zcela obyčejné vývojové tendence lidstva, uchopit právě v naší době nitro člověka. Nejde o to nacházet recepty, aby se antisociální instinkty potíraly, nýbrž jde o to zde tak vytvářet a tak zřizovat společenská zřízení, strukturu, organizaci toho, co leží mimo lidské individuum, co lidské neobsahuje, aby tu byla protiváha pro to, co působí v nitru člověka jako antisociální pud. Proto je tak nutné, aby člověk v tomto období byl celou svou bytostí vyčleněn ze sociálního řádu. Jinak nemůže být jedno ani druhé čistým.

Hleďte, milí přátelé, v dřívějších dobách byly stavy, byly třídy. Naše doba usiluje nad tyto stavy, usiluje nad třídy ven. Naše doba nemůže již lidi rozdělovat do tříd, nýbrž musí dát člověku možnost uplatnit se v jeho celistvosti a stavět ho do takové sociální struktury, aby bylo členěno sociálně jen to, co se z něho odděluje. Proto jsem včera ve veřejné přednášce řekl: V řecko-latinském období mohlo ještě vládnout otroctví, tu byl jeden pánem, druhý otrokem, tu byli lidé rozděleni. Dnes máme jako zbytek právě to, co proletáře tak rozčiluje: že jeho pracovní síla je zbožím, že tedy něco, co je v něm, je ještě zevně organizováno. To musí zmizet. A sociálně může být členěno jen to. co nesouvisí přímo s člověkem, jeho pozice, místo, na něž je postaven, nikoli něco, co je v něm.

Vše to, co se tímto způsobem poznává, pokud jde o nutný vývoj sociálního života, to se musí skutečně dnes pojímat tak, že jako například člověk nemá žádnou možnost, že by uměl počítat, pokud se nikdy nenaučil násobilce, právě tak nemá právo, pokud jde o sociální reformy apod.. mluvit do toho, když se nikdy nenaučil takové věci, jak o nich nyní mluvíme:

že sociálně a antisociálně existuje takovým způsobem. Jak jsme je nyní konkrétně charakterizovali. Lidé, kteří dnes

často na nejdůležitějších místech našich státních nebo sociálních organizací počínají mluvit o sociálních požadavcích, ti připadají vědoucímu jako lidé, kteří chtějí začít stavět most přes dravý proud, a kteří se nikdy nenaučili větě o rovnoběžníku sil nebo o podobných věcech! Ovšemže mohou tito lidé stavět most, ale on se při první příležitosti zřítí. A tak člověku připadají sociální vůdcové nebo také ti, kdo dnes usilují o jiná sociální zařízení: jejich zařízení se při nejbližší příležitosti ukáží jako nemožná, neboť věci vyžadují, abychom pracovali se skutečností a ne proti ní. To je tak neskonale důležité, aby se konečně jednou vážně bralo to, co přece, řekl bych, je základním nervem našeho anthroposoficky orientovaného duchovního založení.

Jeden z impulsů, které nás nesou a motivují v oblasti našeho anthroposofického hnutí, je přece ten, že my jaksí to, co většina lidí uplatňuje jen pro první mládí, vnášíme do celého lidského života: Sedáme si ještě, i když jsme snad již dávno zešedivěli. do školní lavice, do školní lavice života ovšem. To je také jeden z rozdílů, který my činíme vůči oněm lidem venku, kteří se domnívají, že jsou, když až do 25 let, 26 let se flákali - ne, chci říci, chodili na univerzitní přednášky, studovali přednášky - že jsou pro celý život hotoví. Potom existuje ještě nanejvýš cosi jako vyšší zábava, není-liž pravda apod., s níž si to nebo ono ještě osvojí. Ale to, co je stěžejním pocitem naší duše, když se přiblížíme nervu duchovně-vědeckého hnutí, je toto: že se člověk skutečně má po celý rok učit, chce-li dostát úkolům tohoto života. Je velmi důležité, abychom se tímto pocitem také pronikli. Když se neskončuje s vírou, že můžeme pomocí toho, čeho jsme se dopracovali do 20. nebo 25. roku, již vše můžeme zvládnout, že je potom jen zapotřebí sejít se v parlamentech nebo někde jinde, a rozhodovat o všem, pokud se neskončuje s tímto názorem, s tímto pocitem, potud nemůže nastat cokoli ozdravujícího v sociální struktuře lidí.

Studovat vzájemný vztah sociálně a antisociálně, to je právě pro naše dny mimořádně důležité. Antisociálně ale můžeme pouze studovat, neboť to spočívá, jak jsem již vyložil, ve vývoji naší doby, že toto antisociálně právě náleží k tomu nejdůležitějšímu, co se má uplatňovat, a co se má v nás samých vyvíjet. Toto antisociálně může být udržováno v jisté rovnováze sociálně, ale sociálně musí být pěstováno, musí být pěstováno vědomě. A to je v naší době vskutku stále obtížnější a obtížnější, protože to druhé, antisociálně, je vlastně něčím přirozeným. Sociálně je nutností, o to musí být pečováno. A uvidí se, že v tomto 5. poatlantickém období existuje tendence nechat právě sociálně opomíjet, když je člověk přenechán pouze sám sobě, když se aktivně nezasáhne, když chybí spoluúčast v duševní činnosti. Co je nutné a co musí být velice vědomě získáváno, kdežto dříve se to uplatňovalo v člověku instinktivně, to je právě zájem člověka o člověka. Základním nervem všeho sociálního života je zájem člověka o člověka.

Dnes se to zdá ještě téměř paradoxním, praví-li se: Lidé si nezjednávají jasno o takzvaných obtížných národohospodářských pojmech, nevzrůstá-li zájem člověka o člověka, nepočnou-li lidé zdánlivé útvary, které vládnou v sociálním životě spojovat se skutečností. Hled'te, milí přátelé, kdo pomýšlí tak bez dalšího na to, že jednoduše pomocí diferenciacce, v níž člověk stojí v sociálním řádu, je vlastně stále v komplikovaném vztahu člověka k člověku? Připus'tme, že máte sto- frankovou bankovku v kapse a tuto stofrankovou bankovku použijete, když dopoledne jdete a nakupujete, nakupujete tak, že tuto stofrankovou bankovku

utrátíte. Co to znamená, že vycházíte se stofrankovou bankovkou v kapse? Stofranková bankovka je vlastně něco zdánlivého, ve skutečnosti nemá žádnou hodnotu a neměla by ji ani tehdy, kdyby byla kovovým penízem. Nechci dnes hovořit o metalistech a nominalistech v oblasti peněžní teorie. Ale i když je to kovový peníz, je vlastně také něčím zdánlivým, vlastně nemá žádnou hodnotu. Peníze se totiž včleňují mezi dvě jiné věci, a jen tím, že je jistý sociální řád, v naší době je právě čistě státní řád, tím, tato stofranková bankovka, kterou máte, a kterou jste dopoledne vydali za nejrůznější věci, není ničím jiným než ekvivalentní hodnotou za tolik a tolik pracovních dnů tolika a tolika lidí. Tolik a tolik lidí musí absolvovat tolik a tolik pracovních dnů, tolik a tolik lidské práce musí vplynout do lidského sociálního řádu, krystalizovat se ve zboží, aby vůbec zdánlivá hodnota bankovky se stala hodnotou skutečnou - ale jen na příkaz sociálního řádu. Bankovka vám dává jenom moc, abyste do služby pro sebe zapojili tolik a tolik práce, respektive, abyste měli rozkazovací pravomoc nad tím a tím množstvím práce. Máte-li v duchu před sebou obraz: Zde mám bankovku, přenáší na mne z moci sociálního pozice, v níž se nacházím, moc na tolika a tolika dělníky, a když nyní vidíte: hodinu za hodinou denně prodávají druzí práci těchto dělníků jako ekvivalentní hodnotu, jako reálnou ekvivalentní hodnotu toho, co máte ve své peněžence jako stofrankovou bankovku, potom máte teprve obraz skutečnosti.

Tak komplikovanými se staly naše poměry, že si již těchto věcí nevšímáme, zvláště když nejsou tak nasnadě. Zaměřil jsem se na pochopitelný příklad, kdy je věc snadná. Při těžších národohospodářských věcech o kapitálu a rentě, o úvěru, kdy věc je značně komplikovaná. tu nemají dokonce ani univerzitní profesori odpověď, minim národohospodáře, jejichž je to úkolem, aby odpověď znali. Z toho můžete již poznat, jak je v těchto věcech právě zapotřebí, aby se na věci správně nahlíželo. Nemůžeme se ovšem tím ihned dnes zabývat, abychom reformovali národohospodářství, která bylo vehnáno do bezmocného stavu tím. čemu se dnes student ekonomie učí. Ale můžeme se při nejmenším tázat, pokud jde o osvětu a podobně. Čeho je zapotřebí, aby mohl být sociální život postaven proti vnitřnímu antisociálnímu životu? Čeho je zapotřebí? Řekl jsem, že je obtížné v naší době nacházet správný zájem člověka o člověka. Nemáte správný zájem, když věříte, že si můžete něco koupit za stofrankovou bankovku a nemyslíte na to, že tato je podmíněna sociálním vztahem k tolika a tolika lidem a k jejich pracovním silám. Teprve potom máte správný zájem, když každé takovéto zdánlivé jednání, jako je výměna zboží za stofrankovou bankovku, můžete nahradit ve svém obraze skutečným jednáním, které je s ní spojeno.

Hled'te, milí přátelé, pouhé, řekl bych, egoistická srdce rozechřívající řečnění o tom, abychom své bližní milovali a tuto lásku vykonávali, když máme k tomu vhodnou příležitost, to nečiní život sociálním. Tato láska je ponejvíce strašně sobeckou láskou. Mnohý člověk podporuje z toho, co nejprve, můžete říci, ukořistil patriarchálním způsobem. svá bližní, aby si tím vytvořil objekt pro svou sebelásku, protože se to právě může vnitřně hrát v myšlence: Ty konáš toto, ty konáš toto. Lidé neprijdou na to, jak velký díl takzvané dobročinné lásky je maskovanou sebeláskou.

Nejedná se o to, že si všímáme toho ze všeho nejbližšího, při čemž vlastně sloužíme své sebelásce, nýbrž jedná se o to, abychom se cítili povinni upírat pohled na mnohonásobně rozvětvenou sociální strukturu, v níž jsme. K tomu musíme vytvářet přinejmenším podklady. Tyto podklady vytvářet k tomu je dnes právě velice málo lidí nakloněno.

Chtěl bych přinejmenším ze stanoviska osvěty pohovořit o jedné větě, a to je tato: Jak můžeme vůbec proti antisociálním pudům, které se přirozeně vyvíjejí, postavit pudy sociální? Jak je můžeme kultivovat tak, aby se v nás skutečně vyvíjel zájem člověka o člověka, a stále dál a dál pokračoval a nedával nám žádného klidu, když nepokračuje, ten zájem, který právě v naší době duše vědomé tak strašně mizí? Vždyť se v naší době již otevřely propasti mezi člověkem a člověkem! Způsobem, jak to lidé vůbec netuší, míjejí se dnes navzájem, aniž se sebeméně chápou. Touha skutečně se zabývat druhým člověkem, jeho zvláštní osobitostí, tato touha je dnes velmi malá. Máme na jedné straně volání po sociálnosti a na druhé straně stále víc a více vpád čistě antisociálního pudu. Jak slepě se dnes lidé navzájem míjejí, to vidíme tehdy, když se tito lidé sjednocují v nejrozmanitějších společnostech a sdruženích. To není dnes často pro lidi nějakou příležitostí, aby si získali poznání o člověku. Lidé dnes mohou být po léta s druhými lidmi pohromadě a nepoznávají je důkladněji, než je poznali, když se s nimi seznámili. Je právě zapotřebí, aby se, řekl bych, systematicky v budoucnu přinášelo sociálně k antisociálnu. Vnitřně duševně existují pro to různé prostředky, mezi jiným, když se pokouším častěji v životě pohlížet zpět na svůj vlastní nynější život, na nynější inkarnaci, když se pokoušíme přehlédnout to, co se odehrálo v našem životě mezi námi a jinými lidmi, kteří do tohoto života vstoupili. Jsme-li dnes poctiví, řekneme si, aspoň většina lidí: Na toto setkání s mnoha lidmi v našem životě na to dnes pohlížíme přece ponejvíce tak, že svou vlastní osobu stavíme také do středu svého zpětného pohledu na život. Co jsme měli od té či oné osoby, která vstoupila do našeho života? Na to se tážeme zcela na základě svého citění. To je právě něčím, co bychom měli potírat. Měli bychom se pokusit, dát v obraze vynořit se před svou duší těm osobám, které zasáhly do našeho života jako učitelé, přátelé, či ti, kteří nám jinak prospěli, nebo takové osoby, které nás poškodily a jimž jsme z jistých hledisek mnohdy více zavázáni než těm, kteří nám prospívali. Tyto obrazy měli bychom si nechat plynout před svou duší, zcela živě si představovat, co každý vedle pro nás učinil a uvidíme, budeme-li takto postupovat, že se poněmáhle naučíme na sebe sama zapomínat, že shledáme, jak vlastně téměř vše, co je na nás, vůbec by nemohlo být, kdyby tyto nebo ony osoby podporující a učice, nebo kdyby jinak nebyly zasáhly do našeho života. Potom teprve, když pohlížíme zpět na dávno uplynulé roky a na osoby, s nimiž už snad nejsme ve styku, vůči nimž snáze dospíváme k objektivitě, potom se nám ukáže, jak duševní substance našeho života se vyčerpává tím, co na nás mělo vliv. Náš pohled se rozšíří po oné skupině, která během doby prošla kolem nás. Pokusíme-li se vyvinout smysl pro to, jak mnoho máme co děkovat té nebo oné osobě, pokusíme-li se vidět sebe sama jako v zrcadle těch, kteří během jisté doby na nás působili a byli s námi pohromadě, potom se postupně vyčlení - budeme to moci prožít - z nás smysl, který' spočívá v tomto: Když jsme se cvičili nacházet obrazy osobností, které s námi v minulosti souvisely, tak se z naší duše vyčleňuje jistý smysl, pomocí něhož dospíváme k obrazu vůči tomu člověku, vůči kterému stojíme v přítomnosti, vůči němuž potom stojíme tváří v tvář v přítomnosti. A to je nesmírně důležité, že v nás procitá instinkt nepocítovat člověka, vůči němuž stojíme, pouze podle sympatií a antipatií, nenechat procitnout v nás pouze instinkt něco v člověku milovat nebo nenávidět, nýbrž probudit v sobě obraz prostý lásky a nenávisti, obraz takový, jakým člověk je. Snad to, co nyní říkám, nebudete cítit jako něco nesmírně důležitého. Je to něco důležitého. Neboť tato schopnost zpřítomnit v sobě bez nenávisti a lásky obraz druhého člověka, nechat vyvstat v sobě druhého člověka duševně, to je jistá vlastnost, která každým týdnem ve vývoji lidí mizí, to je něco, co lidé postupně zcela ztrácejí. Míjejí se navzájem, aniž v nich procitá instinkt nechat druhého člověka v sobě procitnout. To je ale něco, co musí být vědomě pěstováno. To

je něco, co musí proniknout také do dětské a školní pedagogiky: tato schopnost vyvinout imaginativní sílu na člověku. Neboť můžeme nejprve skutečně na člověku vyvíjet imaginativní schopnost, když se nebojíme místo toho, o co se dnes v senzaciích života usiluje, v sobě samých tiše konat onen zpětný pohled, který nám staví před duši minulé vztahy k lidem. Potom budeme také s to imaginativně se chovat vůči lidem, kteří před nás předstupují v přítomnosti. Potom postavíme sociální instinkt proti tomu, co se zcela nutně a nevědomě stále více vyvíjí proti instinktu antisociálnímu. To je jedna věc.

Ta druhá věc je něco, co s tímto zpětným pohledem na vztahy k osobám může být spojováno: že se snažíme stát se vůči sobě stále objektivnějšími. Tu musíme jít opět zpět do dřívějších dob. Tu musíme ale. řekl bych, přímo začít u skutečností samých, například přemýšlet o tom, když vám je řekneme, 30, 40, let: Ano, jakpak to bylo tehdy, když mi bylo 10 let? Chci si nejprve jednou zcela představit sebe v situaci, chci si sebe představit tak, jak bych si představil jiného desetiletého chlapce nebo desetileté děvčátko. Chci jednou zapomenout, že jsem to byl já, chce se skutečně namáhat zobjektivizovat sebe. Toto zobjektivizování sebe sama, když se takto oddělíme v přítomnosti od své minulosti. když takto vyloupneme své Já ze svých zážitků, o to musíme v současnosti zvláště usilovat, neboť přítomnost má tendenci stále víc a více spojovat toto Já se zážitky. Dnes chce být člověk zcela instinktivně tím. co mu dávají jeho zážitky. Proto je tak obtížné dosáhnout aktivity. kterou dává duchovní věda. Zde musíme pokaždé znovu usilovat o ducha, nemůžeme se spolehnout na to. že si ho zachováme trvale. Skutečně také zpozorujete, že s udržením, s pohodlným udržením se nedá v pravé duchovní vědě nic dělat. Věci se zapomínají, musí se stále pěstovat, ale to je právě dobře, to je právě to správné, že se musíme stále znovu snažit. Ten totiž, kdo je správně pokročilý, pokud jde o duchovně-vědeckou oblast, ten se snaží každý den předeštit si před duši nejelementárnější věci, jiní se stydí to činit. V duchovní vědě nemá nic záviset na tom, že se věci podrží pomocí paměti, protože vše záleží na tom, abychom to uchopili v bezprostředním prožívání přítomnosti. A tak se jedná o to, že se právě zaměřujeme na tuto schopnost tím, že se zobjektivizujeme, že si představíme tohoto chlapce nebo tuto dívku tak, jako by to byla pro nás zcela cizí bytost v dřívějším životním věku, že se stále více namáháme oddělit se od zážitků, být stále méně a méně ještě jako třicetiletý takovým, že by vlastně jen impulsy desetiletého dítěte v nás ještě strašily. Oddělit sebe od své minulosti, to není něčím, co by znamenalo svou minulost zapírat. Získáme ji jiným způsobem zase zpět, je to něco nesmírně důležitého. Tedy na jedné straně pěstujeme vědomě sociální pud. sociální impuls, když se snažíme vytvořit imaginace pro přítomného člověka tím. že pohlížíme na lidi, kteří v minulosti byli s námi ve styku a že na sebe hledíme duševně jako na produkt těchto lidí, na druhé straně získáme svým zobjektivizováním možnost vyvinout přímo imaginaci o sobě samých. Toto zobjektivizování do dřívějších dob nám potom prospívá, když v nás nepůsobí ne- vědomě. Pomyslete jen: působí-li dále v nás nevědomě desetiletý chlapec nebo desetiletá dívka, tak jste jako třicetiletý nebo čtyřicetiletý zvětšen o desetiletého, ale vy jste také zvětšení o jedenáctiletého, dvanáctiletého, atd. Egoismus je nesmírně potencován. Stává se stále menším a menším, když vše dřívější od sebe oddělujete, když to zobjektivizujete, když se to stává více předmětem. To je to, co je významné, čeho si musíme všimnout.

A základním předpokladem - to by mělo dnes vlastně být stále znovu objasňováno lidu, který' nerozumně, iluzivním způsobem vznáší sociální požadavky, bude toto: Mělo by se nahlédnout, jak se člověk nejprve sám učiní sociálně působící bytostí v tomto období, kdy se právě musí vypořádat s antisociálními instinkty, aby se dosáhlo vyššího stupně lidské bytosti.

Co se pak tvoří? Celý význam toho, co jsem nyní přednesl, shledáte, když si uvědomíte toto. Hleďte, milí přátelé, v roce 1848 byl vydán první jaksi významný spis, který dnes působí v nejradiálnějším socialismu. „Komunistický manifest“ od Karla Marxe, v němž bylo shrnuto to, co často vládne v hlavách a také v srdcích proletariátu. Karel Marx mohl dobýt proletářský svět z jednoduchého důvodu, protože vyslovil to, čemu proletář rozumí, co tím, že je proletářem, myslí. V roce 1848 byl vydán tento „Komunistický manifest“, jehož obsah vám nepotřebuji vykládat. Je prvním dokumentem, první setbou toho, co nyní vzhází právě jako plod, když jiné věci, které tomu odporují, byly zničeny. Tento dokument obsahuje slovo, větu, kterou najdete citovanu téměř v každém socialistickém spise, „Proletáři všech zemí, spojte se!“ To je ona věta, která procházela všemi možnými socialistickými organizacemi. „Proletáři všech zemí, spojte se!“ Co tato věta vyjadřuje? Vyjadřuje impuls pro socializaci, pro sjednocení jisté lidské masy. Na čem má být toto sjednocení, tato socializace budována? Na protikladu, na nenávisti vůči těm, kdo proletáři nejsou! Socializace, sounáležitost lidí má být stavěna na rozdělení! Musíte to jen uvážit a musíte sledovat realitu tohoto principu, co dnes jako reálná iluze - smím-li použít toho výrazu, však to pochopíte - vystoupilo nejprve v Rusku, nyní také v Německu, v rakouských zemích, dál a dál se bude zažíhat. Je to to nejpřirozenější proto, že na jedné straně vyjadřuje nutnost socializace a na druhé straně je právě tato socializace budována na antisociálním instinktu, totiž na třídní nenávisti, na třídním protikladu.

Takové věci ale musíme právě jen pozorovat ve vyšším světle, jinak daleko nedojdeme, jinak především nedojdeme k ozdravujícímu zásahu do chodu vývoje lidstva tam, kde stojíme. A dnes neexistuje žádný prostředek mimo duchovní vědu tyto věci vidět skutečně v obsáhlém smyslu, to znamená rozumět své době. Právě tak jako se lidé ostýchají zabývat se blíže tím, co je jako duch a duše v základě fyzického člověka, tak se ostýchají, tak také nechtějí - protože mají strach, nemají odvalu - zabývat se tím, co lze v sociálním životě uchopit duchem. Lidé se toho bojí, zakrývají si oči, strkají jako pták pštros hlavu do písku před takovými to ovšem velmi reálnými, významnými věcmi, že když člověk stojí vůči druhému člověku, jeden z nich se vždy snaží uspat druhého a druhý člověk se stále snaží udržet se bdělým. To je ale, abychom mluvili v Goethově smyslu, prafenomenem sociální vědy. Ale přesahuje to to, co dokáže vědět pouhé materialistické myšlení. zasahuje to do toho, co může být pochopeno jenom tehdy, když se ví, že v lidském životě člověk nespí jen, když leží a spí jako špalek, spí po dlouhé hodiny, nýbrž že také do takzvaného bdělého života ustavičně proniká tendence k spánku, že vlastně tytéž síly, které nás ráno budí a večer uspávají, neustále působí v každodenním životě a svým působením spoluuskutečňují sociálně a antisociálně. Z celého myšlení o lidském sociálním řádu nemůže nic dobrého vzejít, nic nemůže vzejít z nejjednoduššího, obyčejného sociálního elementu, když se lidé nesnaží skutečně si těchto věcí povšimnout.

Výcházíme-li z tohoto stanoviska, je třeba nezastírat si pohled před skutečnostmi, které se po Zemi šíří, nýbrž je třeba pohlížet na to, co jde světem. Dnešní socialista, jakže on smýšlí? Domnívá se, že může vymyslet sociální zásady, socialistické zásady, nebo vybídnout lidi ze všech zemí světa: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ a potom že musí být možné zřídit po celé Zemi internacionálně, jak se říká, jakýsi ráj.

To je jedna z největších ilusí, která může být. Lidé nejsou jen abstraktním člověkem, nýbrž oni jsou lidmi konkrétními. To co je tu skutečně podstatné, je, že každý člověk je individualitou. To jsem se pokusil uplatnit ve své „Filozofii svobody“ proti nivelizujícímu

kantovství a socialismu. Ale lidé jsou také diferencováni na Zemi podle skupin. A o jedné z těchto diferenciací chceme hovořit, abychom mohli poznat, že se nemůže jednoduše říci: Začneš na západě a uskutečníš na východě a po celé zemi určitý sociální řád. až zase přijdeš na totéž místo. Jako se v dřívějších dobách vykonávala cesta kolem světa, tak by se chtěl socialismus dnes rozšířit po celé Zemi. Na Zemi se pohlíží jako na kouli, kdy. začne-li se na Západě, přijde se na Východ. Lidé jsou na Zemi diferencováni a v té diferenciaci žije právě zase impuls, smím-li tohoto výrazu použít, motor pokroku. Tak vidíte, že jsou takto založeny výchozí předpoklady, že právě zcela zvláště duše vědomá se musí v naší době projevit. Řekl bych: V naší době vlastně jen lidé anglicky hovořícího obyvatelstva jsou uzpůsobeni krví, svými vlohami při zrození, svými vlohami dědičnými k tomu, aby se lidstvu vtiskla duše vědomá. Lidstvo je diferencováno takto: Lidé anglicky hovořícího obyvatelstva jsou dnes vlastně zvláště způsobilí k tomu vypracovat duši vědomou, takže jsou jistým způsobem reprezentativními lidmi pro tuto 5. poatlantickou dobu, jsou pro to disponováni.

A lidé Východu musí reprezentovat, ovlivnit správný vývoj lidstva jiným způsobem. Lidé Východu, počínajíc již u ruského obyvatelstva. potom s celým asijským lidem tam vzadu, který bude tvořit jen pozdní vlny, je tomu tak, že se nyní právě bouří proti tomuto instinktivně samozřejmému dění ve vývoji duše vědomé. Lidé Východu nechtějí to, co je nejdůležitější duševní vymožeností intelektuality v naší době mísit s prožitky, chtějí ji oddělit a uchovat to pro další dobu, pro 6. poatlantickou kulturu, kdy má nastat sloučení, nyní ne s člověkem, jakým je dnes, nýbrž s duchovním Já, které se pak vyvine. Tedy kdežto charakteristická síla naší doby vzhledem k dobovému vývoji existuje právě ze Západu, a to může zvláště kultivovat anglicky hovořící obyvatelstvo, jsou zase lidé Východu jako národní společenství, není tím míněn jednotlivec, ten vyčnívá vždy jako individualita ze svého národa, jedná se o národní společenství, aby přímo v jeho duševních silách nevzešlo to, co je charakteristické pro naši dobu, aby se v nich mohlo v zárodku vyvíjet to, co je zvláště rozhodující teprve pro další období, které začne ve 4. tisíciletí. Už je tomu jednou tak. že je jistá zákonitost v lidském životě a v lidské bytosti, ve vztahu k přírodě se dnes lidé nediví, že nemohou, řekněme, zapálit led, že vše podléhá zákonitosti. Ale co se týká sociální struktury lidstva, tu se lidé domnívají, že může být v Rusku například sociální struktura zřízena podle stejných sociálních zásad jako v Anglii nebo ve Skotsku, nebo dokonce v Americe. To nemůže, neboť svět je zákonitě organizován, a nikoli tak, aby se mohlo všude konat vše libovolně. To je jedna věc, které si musíme povšimnout.

A v zemích Středu je právě střední stav. Zde je tomu tak, že jsou tu lidé, jak bychom mohli říci, v jakési labilní rovnováze k jedné a k druhé straně. Takže máme obyvatelstvo Země rozčleněno na tři části. Nemůžeme říci: „Proletáři všech zemí, spojte se!“, neboť tyto proletáři jsou také trojčlenné diferencování. Obyvatelstvo Země je trojčlenné. Pohlédneme-li ještě jednou na obyvatelstvo Západu, tak shledáme, že všichni, kteří hovoří anglicky - jako národ, jednotlivec se může zcela vymykát - zvláštní nadání, zvláštní založení, zvláštní poslání vytvářet tuto duši vědomou, to znamená neodtrhávat v době duše vědomé v duševním článku charakteristické vlastnosti, nýbrž spojovat vytváření inteligence, zvláštní svéráz inteligence s prožitky. Samozřejmě instinktivně, řekl bych, pudově se do světa stavět jako člověk duše vědomé, na tom spočívá celá velikost a rozšíření Britské říše! V tom spočívá prafenomén rozšíření Britské říše, že to, co je vlohou jejich lidí, se právě kryje s nejvnitřnějším impulsem této doby. Víte, že to podstatné o tom všem najdete již v mém přednáškovém cyklu o evropských duších národů (GA 121), tu je již toto vše obsaženo v mém přednáškovém cyklu,

který byl přednesen dávno před válkou, a který vlastně poskytuje velmi podstatný materiál k objektivnímu posouzení této válečné katastrofy.

Právě předpokladem je tato vloha, která souvisí s vývojem duše vědomé, že u anglicky hovořícího obyvatelstva existuje zvláštní schopnost pro politický život jak politický způsob, podle něhož se (územně či jinak) rozdělují společnosti, struktury, jak se tento způsob rozšířil z Anglie všude tam, kde ze starší čtvrté poatlantické doby věci zůstaly - ty jak tu jsou, jsou pozůstatky - až do uherského rozdělení na komitáty (župy) s vedoucími skupinami, tedy až k těmto turánským národním členům Evropy se rozšířilo toto politické myšlení Anglie, proto právě jen z této krve může vzejít toto politické myšlení 5. poatlantické doby. Pro politiku jsou tyto lidé zvláště způsobilí. Nepomáhá dnes o těchto věcech vynášet soud, zde rozhodují nutnosti. To může být někomu sympatické nebo nesympatické, to je soukromá záležitost. Pro záležitosti světa rozhodují ale objektivní nutnosti. Je důležité všimnout si těchto objektivních nutností právě dnes v době duše vědomé.

Goethe uvedl ve své „Pohádce o zeleném hadu a krásné lilii“ síly, jež jsou v lidské duši jako tři články: moc, zdání a poznání a moudrost - měděný král, stříbrný král, zlatý král. V této pohádce je, když se hovoří o poměrech vlády, vysloveno zvláštním způsobem mnohé, co se dnes připravuje a stále půjde dál a dále. Takže musíme právě poukázat na to, že to, co Goethe symbolizuje v měděném králi, v impulsu síly (moci), to se rozšiřuje po Zemi z anglicky hovořícího obyvatelstva. To je nutnost, protože se kryje kultura duše vědomé se zvláštní vlohou Britů a Američanů.

Hleďte, milí přátelé, ve středních zemích, které nyní již jsou strženy do chaosu, tu je labilní rovnováha mezi sklonem intelektu k duši vědomé a sklonem chtít se z toho vytrhnout, a proto jednou převažuje to první, potom to druhé. To je zcela jiná tendence. Střední země nejsou všechny způsobilé k politice. Chtějí-li být politickými, mají velkou dispozici k tomu vypadnout z reality, která tu vždy je, když politické myšlení v anglo-americkém obyvatelstvu stojí pevně na Zemi, zakotveno v duši. Ve středních zemích převládá druhá z duševních sil: zdání a vzhled. Tyto střední země ukazují také intelektualitu se zvláštním leskem. Srovnajte s tím něco, co vychází z anglicky hovořícího obyvatelstva vzhledem k myšlenkám: Tyto myšlenky pevně souvisejí s pozemskou pevnou realitou. Vezmete-li skvělé práce právě německého ducha, tak shledáte, že je to více esoterické ztvárnění myšlenek, i když toto esoterické ztvárnění přijímá logickou formu. Je to zvláště nápadné, jak se jedna myšlenka přivádí k druhé, protože se potom to, co má zvláštní vlohy, projevuje v dialektice, v estetickém zpracovávání myšlenek. Chce-li se to aplikovat na pozemskou realitu, chceme-li se tím dokonce stát politiky, tak se můžeme stát snadno nepravdivými, můžeme se snadno dostat do takzvaného snílkovského idealismu, kdy je snaha zakládat jednotné říše, kdy se horuje pro jednotné říše po desetiletí. a zakládají se pak říše násilí, z jednoho se upadá do druhého. Nikdy se nestřeli nějak politický život tak ve dvou kontrastech jako německé sny o jednotě z roku 1848 s tím, co bylo potom založeno roku 1871. Tu vidíte ono kolísání, komíhání sem a tam, to, co vlastně směřuje k estetickému ztvárnění, co se může stát nepravdivým, co se může stát útvarem krásného zdání, snivým obrazem, když se to chce stavět na půdu politickou. Neboť zde není žádná vloha k politice, když se politizuje, stává se to snivým, nebo vylhaným. To jsou věci, které naprosto nesmí být řečeny se sympatií nebo antipatií, také nesmí být říkány proto, abychom na někoho uvalovali žalobu nebo osvobozující soud, které se musí právě přímo říci, protože odpovídají na jedné straně nutnosti, na druhé straně tragice. To jsou věci, kterých si právě musíme všimnout.

A potom pohleďte na Východ, na to, co se tu připravuje. Zde to jde tak daleko, že můžeme říci, chceme-li mluvit poněkud radikálně, Němec, chce-li se politicky angažovat, tak upadá do snění, do idealismu, jde-li to správným směrem pak do krásného idealismu, jde-li to špatným směrem, pak do nepravdivosti. Rus, chce-li se politicky angažovat, dokonce onemocní, nebo zemře na tuto svou politickou angažovanost. On vůbec není k tomu založen, takže z toho onemocní, umírá na to. Je to jen poněkud zřetelněji, radikálněji řečeno, ale je to tento jev. V ruské duši není naprosto nic, co by bylo vnitřně příbuzné s podstatou této politiky anglické nebo americké národní duše. Zato je právě tento Východ založen k tomu přenést tento intelekt, který' odděluje od samozřejmého spojení se zážitky, do budoucí doby duchovního Já.

Tak musíme znát, jak jsou vlohy lidí na Zemi diferencovány. A to se vyjadřuje až do velmi zajímavých prožitků. Všichni znáte z nejrůznějších rozhovorů, které se konaly, to, co se nazývá ve vyšším nadsmyslovém prožívání setkání se Strážcem prahu. Také setkání se Strážcem prahu má diference. Samozřejmě, když zasvěcení iniciace nastává zcela nezávisle na jakémkoli národním charakteru, tu je setkání se Strážcem prahu také všestranné. Obstarávají-li ale zasvěcení jednostranní lidé nebo společnosti a činí to ve spojitosti s národním charakterem, tak se také zážitek se Strážcem prahu diferencuje. Člověk, který náleží k anglicky hovořícímu obyvatelstvu, když není zasvěcen vyššími duchy, kteří jsou vedoucí, nýbrž duchem národa, je především založen k tomu, aby přivedl sebou k prahu ony duchovní bytosti, které nás zde v tomto světě neustále obklopují jako duchové ahrimanští, které nás doprovázejí, když jdeme k prahu nadsmyslového světa a které potom můžeme vzít s sebou, když jaksí pro nás vyvíjejí náklonnost. Vedou nás především k postřehování mocností nemoci a smrti. Takže uslyšíte daleko více o zasvěcených do nadsmyslových tajemství, kteří přistoupili k prahu v anglo-amerických zemích, že se jako s nejvýznamnějším zážitkem v poznání nadsmyslového světa nejprve setkali s těmi mocnostmi, které vyslovují nemoc a smrt. Poznávají to jako něco, co stojí mimo nás.

Přejděte do středních zemí a tu spolupůsobí duch národa při iniciaci, není-li zasvěcovaný vyzvednut z národnosti ke všelidskému elementu, nýbrž spolupůsobí-li duch národa, tak tou první nejvýznamnější událostí je, že je člověk upozorňován na ony boje, které existují mezi jistými bytostmi, jež náleží jenom duchovnímu světu, které stojí na druhé straně proudu, a jistými bytostmi, které stojí zde ve fyzickém světě, na této straně proudu, ale pro obyčejné vědomí jsou neviditelné. Zde se odehrává ustavičný boj. Na tento boj je člověk ve středních zemích upozorňován. Tento boj. na nějž je upozorňován, pulsuje na Prahu tím, že je člověk ve středních zemích, hledá-li vážně pravdu, zejména pronikán mocnostmi pochybování. Seznamuje se se vším tím, co jsou mocnosti pochybnosti, co jsou mocnosti mnohostrannosti. V západních oblastech je člověk mnohem více nakloněn k tomu dát se uspokojit přímou pravdou: ve středních zemích napadá člověka ihned druhá stránka věci. Vznáší se právě také zde, co se týká hledání pravdy v labilitě. Každá věc má dvě stránky. Člověk je filistrem, když se ve středních zemích vůbec oddává nějakému přímočarému, jednostrannému tvrzení. To si musí ale také tragicky protrpět, když přichází k Prahu. Musí tu být upozorňován na to, jak tento boj, který se na Prahu uskutečňuje mezi duchy, kteří náležejí jen duchovnímu životu, s těmi, kteří náležejí jen světu smyslovému, to vše, co vyvolává v nitru člověka pochybnost, kolísavé váhání, co se týká pravdy, tím se podmiňuje nutnost, dát se teprve k pravdě vychovat, nic nedat na uznávané impulsy pravdy.

Jděte do východních zemí a tažte se, a tu stojí duch národa jako kmotr u zasvěcovaného, když je tedy člověk veden k Prahu za kmotrovství ducha národa, potom vidí ten, kdo náleží těmto východním národům, především všechny duchy, kteří působí na lidské sobectví. Vidí vše to, co může dávat podnět k lidskému sobectví. To nevidí například západní člověk jako to první, když přistupuje k Prahu. Ten vidí duchy, kteří vnikají do světa a lidstva jako nemoc a smrt v nejšířším slova smyslu jako ochromující, jako ničící, jako dolů vedoucí síly. Ten, kdo je zasvěcen na Východě vidí u Prahu vše to, co přistupuje k člověku, aby ho to svedlo k sobectví. Proto je ideálem, který především na Západě vzchází ze zasvěcení, ozdravit, udržet lidi zdravými, působit, aby tu byla pro všechny lidi vnější ozdravující možnost vývoje. Na Východě vzchází především z instinktivní znalosti samé, pouze z náboženské znalosti iniciace, silný sklon k tomu cítit se malým vůči vznešenosti duchovního světa. Neboť jsou to mocnosti, které nejprve jakoby přicházely vstříc člověku z duchovního světa. Člověk Východu je nejprve poukazován na vznešenost duchovního světa, na to, aby léčil sobectví, aby sobectví vyháněl, protože je poukazován na jeho nebezpečí. To se dokonce vyjadřuje na Východě ve vnějším národním charakteru. A mnohé, co je západním lidem na východním národním charakteru nesympatické, pochází z toho, co se právě ukazuje u Prahu.

Tak se potom právě diferencují lidské vlastnosti, když pohlížíme na vnitřní vývoj, na vnitřní utváření duchovně-duševního člověka. Je důležité, abychom neodvraceli zrak od těchto věcí. Mohli jste shledat jak v jistých okultních kruzích anglicky hovořícího obyvatelstva, tam, kde jsou obeznámeni s těmito věcmi - i když přímo za vedení ducha národa - jak se v celé druhé polovině 19. století prorocky poukazovalo na věci, které se dnes dějí. Pomyslete, co by to bylo znamenalo, kdyby si lidé celé Evropy, mimo obyvatelstvo anglicky hovořící, byli zacpávali uši a zakrývali oči, aby si těchto věcí nemuseli povšimnout. Chci vám říci pravidlo, které se tam vždy znovu v druhé polovině 19. století vyslovovalo a to zní takto: V Rusku se musí, aby se mohl ruský národ vyvíjet, zmizet ruský stát, neboť v Rusku musí být prováděny socialistické experimenty, které se nikdy nemohou konat v západních zemích. Toto je moudrost, chytrost v největší míře, která je na Angličana snad nesympatická, ale je velká, pronikavá. A ten, kdo má tyto věci takto v sobě, že tomu může věřit, na jejichž uskutečnění se účastní, ten právě stojí skutečně ve svém století, kdežto druhý se vyřazuje.

Na tyto věci musíme zaměřit pozornost. Samozřejmě bylo oprávněným údělem Střední a Východní Evropy zacpávat si obě uši a zakrývat obě oči před okultními skutečnostmi, nenaslouchat jim, pěstovat abstraktní mystiku, pěstovat abstraktní intelektualismus, pěstovat abstraktní dialektiku. Ale nyní počíná doba, kdy to takto dál nejde! Není třeba z takových pozorování vyvozovat pesimismus, vyvozovat bezútěšnost. Nikoli, sílu, odvalu, smysl pro seznamování se s tím, co je nutné učinit, to je to, co z toho poznáváme. A v tomto smyslu, máme být pamětlivi toho, že máme být v pravdě činní v tomto anthroposofic- ky orientovaném duchovně-vědeckém hnutí ne proti úkolu doby, nýbrž s úkoly této doby. Ujasněme si to, co vlastně jinak zaspáváme. Také k vytváření sociálních instinktů vede nás bděle a vědomě ona duchovní věda, která ukazuje našemu vědomí to, co se jinak vědomí skrývá, která nám ukazuje, jaké síly člověk vyvíjí, když je mimo tělo, jak je tomu od usnutí až k procitnutí. Ujasněme si: Pěstujeme síly, které jsou v této době tím nejdůležitějším, když ve bdění přemýšlíme o tom, co naši duši může přece jen proniknout plnou silou jen tehdy, když ve bdění o tom přemýšlíme. Jinak se stáváme bezmocnými, musíme-li to vyvíjet jen ve spánku.

Dvě mocnosti působí v současnosti. Jedna je tou mocí jež prochází v různých metamorfózách Kristova impulsu od mystéria Golgoty všemi dalšími dobami zemského vývoje. Častěji jsme hovořili o tom, že právě v našich staletích se má uskutečnit určitý způsob znovuoživení Krista, nyní éterického. Není příliš daleko k tomu znovuoživení Krista. Ze se objeví, je opět něčím, co nemůže dát opravdu dát podnět k nějakému pesimismu, ale také nemá dát podnět k nějaké touze žít jen snivě a pátrat jen jaksi po theosofických teoriích, které egoisticky duši zahřívají. Tento Kristův impuls ve svých nejrozmanitějších podobách, bude v té podobě, kterou dnes má, kdy chce lidstvu zvěstovat to, co se chce z duchovního světa zjevit jako spirituální moudrost pro naši dobu, bude pomáhat v té podobě, že se to může uskutečnit. Bude se to chtít uskutečňovat a Kristův impuls bude pomocí pro toto uskutečňování. Toto uskutečňování to bude to, o co jde. A lidstvo stojí před důležitým rozhodnutím v tomto kritickém okamžiku: Na jedné straně stojí Kristův impuls, který nás vyzývá, abychom se ze svobodného rozhodnutí duše obrátili k tomu, o čem se dnes hovořilo, abychom vědomě přijali sociální impulsy, vše to, co je pro lidstvo ozdravujícím a může pomoci, to abychom svobodně z duše přijali. Proto se nesjednocujeme pod takovými hledisky, abychom se oddávali takové lásce, v jejímž základě je nenávisť, jako v heslu „Proletáři všech zemí, spojte se!“, nýbrž my se sjednocujeme, když usilujeme uskutečnit Kristův impuls a konat to, co chce Kristus pro naši dobu.

Proti tomu stojí odpůrce, to, co bible nazývá neoprávněným knížetem tohoto světa. Uplatňuje se v nejrůznějších podobách. Jedna z těch podob je tato: abychom síly, které jsou nám jako lidem k dispozici, abychom se ze svobodného rozhodnutí obrátili k něčemu takovému, jako je to, o čem se dnes hovořilo, abychom tyto síly, které mají být postaveny do svobodného rozhodnutí, abychom dali do služby tělesnosti. Nejrůznější nástroje má odpůrce, neoprávněný kníže tohoto světa. Jako takové prostředky má také hlad a sociální chaos. Tu se pomocí fyzických prostředků nutkavým nátlakem potom spotřebuje ona síla, která měla být postavena do služby svobodného člověka. Pohleďte jen, jak vám to lidstvo dnes ukazuje krok za krokem. Nechce se obracet ze svobodného rozhodnutí k sociálnímu životu a k poznání pravého lidského pokroku, lidstvo se chce dát nutit. Pohleďte, jak tento tlak ještě ani nevedl tak daleko, aby lidé rozeznávali již nějak mezi Kristovým duchem nadsmyslového světa a odpůrcem tohoto ducha, neoprávněným knížetem tohoto světa! Zde vidíte tento poměr, a můžete si říci, jak se to člověku ujasňuje, že dnes na mnohých místech stojí lidé a vzpírají se proti tomu chtít přijmout něco z duchovního zvěstování, z duchovního dobrodiní a duchovní vědy: Jsou právě posedlí neoprávněným knížetem tohoto světa.

Pohlížejte na sebe, když se přikláníte z nejvnitřnějšího svobodného rozhodnutí k duchovnímu životu, pohlížejte na sebe v nejskromnějším, ale také v nejsilnějším smyslu jako na misionáře pro Kristova ducha v naší době, jako na ty, kteří mají bojovat proti neoprávněnému knížeti tohoto světa, který činí posedlými všechny ty, kdo nikoli z vědomí, nýbrž z jiných sil se chtějí dát nutit uskutečňovat cosi, co vede lidstvo vstříc budoucnosti. Takové smýšlení nevede vás potom k pesimismu, takové smýšlení nedává vám žádný čas pozorovat svět pouze pesimisticky. Toto smýšlení nebude vám zavírat oči a uši před tím vidět to, co se stalo částečně silné a strašně tragické, v pravé podobě. Ale toto smýšlení vám přivede před duchovní zrak především to, abyste si řekli: Jsem v každém případě povolán k tomu vidět vše bez ilusí, ale nemám mít pesimismus nebo optimismus, ale zasadit se všemožně o to, aby v mé vlastní duši procitla síla spolupracovat na svobodném vývoji lidí, na pokroku, na onom místě, na němž právě stojím. A člověk nemá být podněcován ani k pesimismu nebo k

optimismu, i když se přece jen poukazuje z duchovně-vědeckého stanoviska ostře na pohromy a pohodlnost doby, nýbrž má to být podnětem k tomu, aby člověk stál na vlastních nohách, aby v sobě procítl, aby pracoval a pěstoval správné myšlenky. Neboť především je nutné nahlížet do hloubky. Kdyby jen dostatečný počet lidí měli dnes instinkt říci si: Musíme především do těchto věcí hlouběji nahlížet, ostatní už přijde! A když chceme právě hlubší pohled do sociálních věcí, tak záleží na tom, abychom pro bdělý život měli především vůli osvojit si jisté poznání. Pobídka vůle - o to je postaráno - ta již přijde, neboť ta se vyvíjí. Chceme-li se v bdělém životě jen vzdělávat, chceme-li si činit představy o sociálním životě, potom postupně dospějeme k tomu, a to podle jistého okultního zákona, že každý, kdo hledá tyto poznatky pro sebe sama, může vždy ještě vzít sebou druhého člověka, každý může, dle vůle, starat se za dva. Můžeme mnoho ovlivnit, máme-li jen vážně vůli získat si nejprve hlubší pohled na věci. To další by potom již přišlo. Není tak velmi špatné to, že dnes ještě mnoho lidí nemůže nic dělat. Špatné však je to, když lidé se nemohou rozhodnout sociální zákony duchovně-vědecky alespoň poznávat, studovat je. To ostatní přijde, když se tyto zákony budou studovat.

To je to, co jsem vám chtěl dnes sdělit, pokud jde o důležité, pro přítomnost důležité vědění a poznání, a také pokud jde o způsob, jak se má toto poznání stát impulsem pro život. Doufejme, že budeme moci v této nebo v oné ne příliš daleké době opět jednou hovořit o intimnějších věcech naší duchovní vědy. Doufám, že se opět shledáme!